

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет ветеринарної медицини

Кафедра хірургії, акушерства та хвороб дрібних тварин

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ
ЗООПСИХОЛОГІЯ

для здобувачів денної форми навчання
другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності
211 Ветеринарна медицина
212 Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза

Одеса, 2025

УДК: 159.9:591

Укладач:

кандидат ветеринарних наук, асистент
кандидат ветеринарних наук, доцент

Данкевич Н.І.
Морозов М.Г.

Рецензент:

кандидат ветеринарних наук,
інструктор службового собаківництва
«Національної школи
службового собаківництва», м.Одеса

Світлана МАЗОВСЬКА

Методичні рекомендації до семінарських занять з освітнього компоненту зоопсихологія для здобувачів денної форми навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 211 «Ветеринарна медицина» / Н. І. Данкевич, М. Г. Морозов [Електронний ресурс] – Одеса. : ОДАУ, 2025. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. 22 с.

Методичні рекомендації до семінарських занять з освітнього компоненту зоопсихологія містять представлені питання, що входять до базового навчального курсу «Зоопсихологія», в основі якого лежать уявлення про походження та еволюцію психіки. Розглядаються зовнішні причини поведінки, біологічні основи сприйняття, різні форми навчання у тварин, а також біологічні основи соціальної поведінки. Дана розгорнута характеристика інстинктивних форм поведінки тварин, викладено теорію інстинктів, розроблену засновниками етології К. Лоренцом та М. Тінбергеном, аналізується проблема вродженого та набутого в поведінці. Матеріал буде корисним для здобувачів вищої освіти спеціальності **211 «Ветеринарна медицина» 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза».**

Затверджено до друку методичною комісією факультету ветеринарної медицини (протокол № 4 від 25 листопада 2025 р.)

Відповідальний за випуск: Н. І. Данкевич, кандидат ветеринарних наук

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Семінарське заняття 1. Введення у зоопсихологію.....	6
Семінарське заняття 2. Еволюція психіки.....	9
Семінарське заняття 3. Розвиток психіки тварин у процесі онтогенезу....	12
Семінарське заняття 4. Проблема інстинктивної поведінки та навчіння...14	
Семінарське заняття 5. Основні форми поведінки тварин.....	17
Семінарське заняття 6. Ігрова поведінка тварин.....	19
Семінарське заняття 7. Комунікації тварин.....	22
Семінарське заняття 8. Проблема інтелекту тварин.....	25
Семінарське заняття 9. Анімалотерапія як науковий і прикладний напрям зоопсихології.....	29

Вступ

Зоопсихологія - це наука про психіку тварин, про прояви і закономірності психічного відображення на цьому рівні. Це визначення передбачає наявність у тваринних організмів психіки.

Отже, зоопсихологія вивчає психіку тварин. Але в цьому вивченні є одна суттєва складність. Дослідник, який вивчає психіку людей, у принципі має уявлення про те, що відбувається в суб'єктивному світі людини за тієї чи іншої форми активності. Психолог здогадується про це, з одного боку, виходячи з особистого досвіду проникнення у свій внутрішній світ, тобто інтроспекції. З іншого боку, дослідник, зрештою, може запитати про те, що переживає людина в тій чи іншій ситуації. Зоопсихолог щодо цього абсолютно нічого не знає про суб'єктивні переживання тварини. Чи відчуває собака що-небудь подібне до того, що відчуваємо ми, коли розсерджені, сумні або захоплені? Чи думає він про щось тоді, коли запитально дивиться в очі господаря, який поставив перед ним нерозв'язне завдання? Чи є в неї те суб'єктивне відчуття до себе з навколишньої дійсності, яке з подивом на певному етапі життя починає відчувати дитина, що підростає, і яке всі ми колись відчули. Чи зможемо ми про це колись дізнатися? Важко сказати, бо для цього нам треба, наприклад, перетворитися на цього собаку і, крім того, відкинути все наше людське світовідчуття. Таким чином, зоопсихологу дуже важко оцінити те, що відбувається у внутрішньому, суб'єктивному світі тварин. Звідси випливає наступна проблема. Всебічне вивчення психіки передбачає аналіз не тільки об'єктивних її проявів, що зовні реєструються, у вигляді якихось зовнішніх реакцій, тобто поведінки, а й вивчення закономірностей, які існують у суб'єктивному світі. Внутрішню складову психіки тварини можна вивчати на підставі організованого аналізу її поведінкових реакцій. Іншими словами, зоопсихологія через вивчення поведінки може «добудовувати» картину суб'єктивного світу тварини. Саме в цьому аспекті зоопсихологія відрізняється від усіх інших наук, які пов'язані з вивченням поведінки живих організмів, від етології, порівняльної психології, фізіології вищої нервової діяльності.

Семінарське заняття № 1

Тема: Введення у зоопсихологію

- План:**
1. Предмет зоопсихології.
 2. Методи зоопсихології.
 3. Історія зоопсихології.
 4. Підбиття підсумків заняття.

Теоретичні питання:

1. Дайте визначення терміну «зоопсихологія».
2. Назвіть об'єкт і предмет зоопсихології.
3. З якими галузями психологічної науки пов'язана зоопсихологія?
4. Визначте відмінності предметних областей зоопсихології, порівняльної психології, етології.
5. Перерахуйте та охарактеризуйте методи дослідження, що їх застосовує зоопсихологія.
6. Опишіть внесок античних вчених у розвиток зоопсихології.
7. Опишіть внесок у розвиток зоопсихології вчених-натуралістів XIII ст.
8. Опишіть внесок у розвиток зоопсихології вчених-еволюціоністів XIX ст.
9. Опишіть внесок у розвиток зоопсихології біхевіористів.
10. Опишіть уявлення про психічну діяльність тварин радянських психологів (В. А. Вагнер, Л. А. Орбелі, І. П. Павлов, Л. В. Крушинський, Н. М. Ладигіна-Котс, К. Е. Фабрі та ін.).
11. Що таке «антропоморфізм»?
12. В чому полягає основна заслуга Ламарка в вивченні поведінки тварин?
13. Яку роль для розвитку уявлень про психіку тварин зіграли роботи Ч. Дарвіна?
13. Що таке біхевіоризм і необіхевіоризм?
15. Що таке гештальтпсихологія?

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Губко О. Т. Основи зоопсихології: навчальний посібник / О. Т. Губко; за ред. С. І. Болтівця. — Київ : Світогляд, 2006. — 190 с. — ISBN 966-8837-11-8.
2. Доценко В. В. Зоопсихологія : навчальний посібник / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 240 с.
3. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / Н. В. Коляденко. — Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. — 508 с. — Бібліогр. в кінці кожного розділу.
4. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 224 с.

Додаткова:

1. Бенеш Г. Психологія : довідник / Г. Бенеш ; художник: Г. Заальфельд, К. Заальфельд ; переклад В. О. Васютинський. — Київ : Знання-Прес, 2007. — 510 с. : іл. — (dtv-Atlas). — ISBN 966-7767-66-3.
2. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник / С. Д. Максименко ; Міністерство освіти і науки України. — 3-тє вид., перероб. та доповн. — Київ : Центр учбової літератури, 2021. — 272 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. LaPoint, S., Gallery, P., Wikelski, M. *et al.* Animal behavior, cost-based corridor models, and real corridors. *Landscape Ecol* **28**, 1615–1630 (2013).
<https://doi.org/10.1007/s10980-013-9910-0>
2. Ng X. L., Ong K. E., Zheng Q., Ni Y., Yeo S. Y., Liu J. Animal kingdom: a large and diverse dataset for animal behavior understanding // Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition. 2022. P. 19023–19034.
https://openaccess.thecvf.com/content/CVPR2022/html/Ng_Animal_Kingdom_A_Large_and_Diverse_Dataset_for_Animal_Behavior_CVPR_2022_paper.html
3. Rushen J., Butterworth A., Swanson J. C. Farm animal welfare assurance: Science and application // Journal of Animal Science. 2011. Vol. 89, No. 4. P. 1219–1228. DOI: <https://doi.org/10.2527/jas.2010-3589>.

Семінарське заняття № 2

Тема: Еволюція психіки

- План:**
1. Теорії еволюції психіки. Нейрофізіологічні аспекти поведінки.
 2. Нижчий рівень розвитку елементарної психіки.
 3. Загальна характеристика нижчого рівня перцептивної психіки.
 4. Загальна характеристика найвищого рівня перцептивної психіки.
 5. Підбиття підсумків заняття.

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте теорію Ч. Дарвіна з погляду зоопсихології.
2. Охарактеризуйте теорію О. М. Сєверцова.
3. Перерахуйте основні особливості розвитку психіки на нижчому сенсорному рівні.
4. Перерахуйте основні особливості розвитку психіки на найвищому сенсорному рівні.
5. Охарактеризуйте психічні процеси, які є у найпростіших.
6. Опишіть процеси навчання від нижчого рівня сенсорної психіки до вищого рівня перцептивної психіки.
7. Які тварини мають найвищий рівень елементарної сенсорної психіки?
8. Перерахуйте основні особливості розвитку психіки на нижчому перцептивному рівні.
9. Опишіть особливості суспільної поведінки комах.
10. Перерахуйте основні особливості розвитку психіки на вищому перцептивному рівні.

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навчальний посібник / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 240 с.
2. Ільєнко М. М. Зоопсихологія з елементами порівняльної психології : навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. — 208 с.

3. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / Н. В. Коляденко. — Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. — 508 с. — Бібліогр. в кінці кожного розділу.

4. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 224 с.

Додаткова:

1. Максименко С. Д. Загальна психологія : навчальний посібник / С. Д. Максименко ; Міністерство освіти і науки України. — 3-тє вид., перероб. та доповн. — Київ : Центр учбової літератури, 2021. — 272 с.

2. Чайченко Г. М. Поведінка і психіка тварин: навчальний посібник / Г. М. Чайченко. — Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2000. — 198 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. LaPoint, S., Gallery, P., Wikelski, M. *et al.* Animal behavior, cost-based corridor models, and real corridors. *Landscape Ecol* **28**, 1615–1630 (2013).
<https://doi.org/10.1007/s10980-013-9910-0>.

2. Lattal K. A. The human side of animal behavior // *The Behavior Analyst*. 2001. Vol. 24, No. 2. P. 147–161. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF03392026>.

3. Ng X. L., Ong K. E., Zheng Q., Ni Y., Yeo S. Y., Liu J. Animal kingdom: a large and diverse dataset for animal behavior understanding // *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition*. 2022. P. 19023–19034. https://openaccess.thecvf.com/content/CVPR2022/html/Ng_Animal_Kingdom_A_Large_and_Diverse_Dataset_for_Animal_Behavior_CVPR_2022_paper.html.

4. Rushen J., Butterworth A., Swanson J. C. Farm animal welfare assurance: Science and application // *Journal of Animal Science*. 2011. Vol. 89, No. 4. P. 1219–1228. DOI: <https://doi.org/10.2527/jas.2010-3589>.

Семінарське заняття № 3

Тема: Розвиток психіки тварин у процесі онтогенезу

План: 1. Біологічна зумовленість онтогенезу поведінки тварин.

2. Розвиток психічної діяльності у пренатальному (дородовому) періоді.

3. Розвиток психіки в постнатальному (післяпологовому) періоді.

4. Підбиття підсумків заняття.

Теоретичні питання:

1. Назвіть основні періоди онтогенезу хребетних тварин.
2. У чому полягає принципова відмінність процесу онтогенезу у тварин, які мають стадію личинки, і в тих, що її не мають?
3. Як впливає ступінь зрілості на перебіг онтогенезу тварин?
4. Чи можна говорити про повну психічну зрілість ембріона? Обґрунтуйте свою відповідь.
5. Охарактеризуйте рухову активність ембріонів риб і земноводних.
6. Як здійснюється взаємодія між організмом матері та плодом у ссавців?
7. Охарактеризуйте способи контакту птахів з пташенятами до їх вилуплення.
8. Дайте визначення поняттю «турбота про потомство». Які види турботи про потомстві виокремлюють?
9. Перерахуйте компоненти психічної діяльності в ранньому постнатальному періоді.
10. Охарактеризуйте маніпулювання у ранньому постнатальному періоді.

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навчальний посібник / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 240 с.
2. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / Н. В. Коляденко. — Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. — 508 с. — Бібліогр. в кінці кожного розділу.
3. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 224 с.

Додаткова:

1. Атамась Н. Птахи в місті. Життя та виживання в бетонних джунглях. — Київ: Віхола, 2024. — 216 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. LaPoint, S., Gallery, P., Wikelski, M. *et al.* Animal behavior, cost-based corridor models, and real corridors. *Landscape Ecol* **28**, 1615–1630 (2013).
<https://doi.org/10.1007/s10980-013-9910-0>

2. Ng X. L., Ong K. E., Zheng Q., Ni Y., Yeo S. Y., Liu J. Animal kingdom: a large and diverse dataset for animal behavior understanding // Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition. 2022. P. 19023–19034. https://openaccess.thecvf.com/content/CVPR2022/html/Ng_Animal_Kingdom_A_Large_and_Diverse_Dataset_for_Animal_Behavior_CVPR_2022_paper.html
3. Rushen J., Butterworth A., Swanson J. C. Farm animal welfare assurance: Science and application // Journal of Animal Science. 2011. Vol. 89, No. 4. P. 1219–1228. DOI: <https://doi.org/10.2527/jas.2010-3589>.

Семінарське заняття № 4

Тема: Проблема інстинктивної поведінки та навчіння

План: 1. Сутність та особливості інстинктивної поведінки тварин. Умовні та безумовні рефлексі.

2. Комплекси фіксованих процесів (КФП). Релізери. Імпринтинг.
3. Процес навчіння у тварин.
4. Підбиття підсумків заняття.

Теоретичні питання:

1. Перерахуйте основні особливості безумовних рефлексів.
2. Перерахуйте умови формування умовних рефлексів.
3. Назвіть ознаки інстинктивної поведінки за Г. Цинглером.
4. Опишіть механізм гальмування умовних рефлексів.
5. Яку роль відіграють сензитивні періоди у здійсненні імпринтингу?
6. Які стимули Н. Тінберген назвав надоптимальними? Що відбувається у разі їх дії на тварину?
7. Перерахуйте основні механізми облігаційного навчіння.
8. У чому полягає сенситизація?
9. Перерахуйте положення теорії оперантного навчіння Б. Скіннера. У чому помилявся вчений під час побудови цієї теорії?
10. Назвіть відмінності понять «наслідування» та «імітація».

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навчальний посібник / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 240 с.
2. Ільєнко М. М. Зоопсихологія з елементами порівняльної психології : навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. — 208 с.
3. Ільєнко М. М., Савелюк Н. М. Зоопсихологія з елементами порівняльної психології. — Київ : Ліра-К, 2020. — 208 с.
4. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / Н. В. Коляденко. — Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. — 508 с. — Бібліогр. в кінці кожного розділу.
5. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 224 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. LaPoint, S., Gallery, P., Wikelski, M. *et al.* Animal behavior, cost-based corridor models, and real corridors. *Landscape Ecol* **28**, 1615–1630 (2013).
<https://doi.org/10.1007/s10980-013-9910-0>.
2. Lattal K. A. The human side of animal behavior // *The Behavior Analyst*. 2001. Vol. 24, No. 2. P. 147–161. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF03392026>.
3. Ng X. L., Ong K. E., Zheng Q., Ni Y., Yeo S. Y., Liu J. Animal kingdom: a large and diverse dataset for animal behavior understanding // *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition*. 2022. P. 19023–19034. https://openaccess.thecvf.com/content/CVPR2022/html/Ng_Animal_Kingdom_A_Large_and_Diverse_Dataset_for_Animal_Behavior_CVPR_2022_paper.html.
4. Rushen J., Butterworth A., Swanson J. C. Farm animal welfare assurance: Science and application // *Journal of Animal Science*. 2011. Vol. 89, No. 4. P. 1219–1228. DOI: <https://doi.org/10.2527/jas.2010-3589>.

Семінарське заняття № 5

Тема: Основні форми поведінки тварин

План: 1. Структура поведінкового акту.

2. Класифікація форм поведінки.

3. Підбиття підсумків заняття.

Теоретичні питання:

1. Назвіть основні форми вродженої поведінки.
2. У чому полягає відмінність інстинкту від безумовних рефлексів?
3. Як можна співвіднести терміни «безумовні рефлекси» та «інстинкти»?
4. Охарактеризуйте стадії поведінкового акту.
5. Охарактеризуйте турботу про потомство у різних таксономічних груп.
6. За допомогою яких механізмів здійснюються комунікації у статевій поведінці тварин?
7. У чому полягає суть комфортної поведінки тварини?
8. Опишіть стадії харчової поведінки.
9. У чому полягають відмінності агресивної та оборонної поведінки?
10. Охарактеризуйте типи шлюбних відносин у тварин.

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навчальний посібник / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 240 с.
2. Ільєнко М. М. Зоопсихологія з елементами порівняльної психології : навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. — 208 с.
3. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / Н. В. Коляденко. — Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. — 508 с. — Бібліогр. в кінці кожного розділу.
4. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 224 с.

Додаткова:

1. Корж О. П. Етологія тварин. — Київ : Університетська книга, 2023. — 236 с.
2. Легендзевич Р. Я. Порівняльна психологія та психофізіологія. — Львів : Львівська політехніка, 2020. — 220 с.
3. Шквиря М. Хижі хроніки. Як полюють, кохають та ворогують ведмеді, леви і вовки. — Київ : Віхола, 2023. — 200 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. LaPoint, S., Gallery, P., Wikelski, M. *et al.* Animal behavior, cost-based corridor models, and real corridors. *Landscape Ecol* **28**, 1615–1630 (2013).
<https://doi.org/10.1007/s10980-013-9910-0>.
2. Lattal K. A. The human side of animal behavior // *The Behavior Analyst*. 2001. Vol. 24, No. 2. P. 147–161. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF03392026>.
3. Ng X. L., Ong K. E., Zheng Q., Ni Y., Yeo S. Y., Liu J. Animal kingdom: a large and diverse dataset for animal behavior understanding // *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition*. 2022. P. 19023–19034. https://openaccess.thecvf.com/content/CVPR2022/html/Ng_Animal_Kingdom_A_Large_and_Diverse_Dataset_for_Animal_Behavior_CVPR_2022_paper.html.
4. Rushen J., Butterworth A., Swanson J. C. Farm animal welfare assurance: Science and application // *Journal of Animal Science*. 2011. Vol. 89, No. 4. P. 1219–1228. DOI: <https://doi.org/10.2527/jas.2010-3589>.

Семінарське заняття № 6

Тема: Ігрова поведінка тварин

План: 1. Концепція гри.

2. Значення гри у розвитку тварини.

3. Підбиття підсумків заняття.

Теоретичні питання:

1. Дайте визначення терміну «ювенільний період».
2. Які тварини виокремлюють ювенільний період? Назвіть його основні характеристики.
3. У чому полягає суть концепції гри Спенсера?
4. Опишіть концепцію гри К. Грооса.
5. У чому полягають погляди К. Э. Фабрі на гру тварин?
6. Перерахуйте ознаки гри за А. П. Рожковою.
7. Опишіть вплив маніпулятивних ігор розвитку рухової активності тварини.
8. Наведіть приклади маніпулятивних ігор. На яких інстинктивних механізмах вони засновані?
9. Опишіть вплив спільних ігор на розвиток спілкування та групових форм поведінки тварин.

10. У чому полягає зв'язок гри з дослідницькою діяльністю тварин?

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навчальний посібник / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 240 с.
2. Ільєнко М. М. Зоопсихологія з елементами порівняльної психології : навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. — 208 с.
3. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / Н. В. Коляденко. — Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. — 508 с. — Бібліогр. в кінці кожного розділу.
4. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 224 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. LaPoint, S., Gallery, P., Wikelski, M. *et al.* Animal behavior, cost-based corridor models, and real corridors. *Landscape Ecol* **28**, 1615–1630 (2013).
<https://doi.org/10.1007/s10980-013-9910-0>.
2. Lattal K. A. The human side of animal behavior // *The Behavior Analyst*. 2001. Vol. 24, No. 2. P. 147–161. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF03392026>.
3. Ng X. L., Ong K. E., Zheng Q., Ni Y., Yeo S. Y., Liu J. Animal kingdom: a large and diverse dataset for animal behavior understanding // *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition*. 2022. P. 19023–19034. https://openaccess.thecvf.com/content/CVPR2022/html/Ng_Animal_Kingdom_A_Large_and_Diverse_Dataset_for_Animal_Behavior_CVPR_2022_paper.html.
4. Rushen J., Butterworth A., Swanson J. C. Farm animal welfare assurance: Science and application // *Journal of Animal Science*. 2011. Vol. 89, No. 4. P. 1219–1228. DOI: <https://doi.org/10.2527/jas.2010-3589>.

Семінарське заняття № 7

Тема: Комунікації тварин

План: 1. Підходи до вивчення комунікацій тварин.

2. Види та засоби спілкування у тварин.

3. Мови тварин.

4. Підбиття підсумків заняття.

Теоретичні питання:

1. Дайте визначення терміну «комунікації у тваринному світі».
2. Охарактеризуйте підходи до вивчення комунікацій тварин.
3. Перерахуйте відомі вам канали передачі інформації у тваринному світі.
4. Охарактеризуйте види механічної комунікації.
5. Перерахуйте чинники акустичної комунікації.
6. Охарактеризуйте акустичну комунікацію у різних таксономічних груп тварин.
7. Опишіть явище ехолокації.
8. Дайте визначення терміну «мова тварин».
9. Назвіть основні категорії сигналів, які видають тварини.
10. Проведіть порівняльну характеристику комунікацій людини та тварин.

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навчальний посібник / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 240 с.
2. Ільєнко М. М. Зоопсихологія з елементами порівняльної психології : навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. — 208 с.
3. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / Н. В. Коляденко. — Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. — 508 с. — Бібліогр. в кінці кожного розділу.
4. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 224 с.

Додаткова:

1. Kershenbaum A. Why Animals Talk: The New Science of Animal Communication. — Penguin, 2024. — 288 p. Електрон. текст. дані. — Режим доступу: <https://www.theguardian.com/science/2024/jan/21/zoologist-arik-kershenbaum-why-animals-talk>

Електронні інформаційні ресурси:

1. LaPoint S., Gallery P., Wikelski M. et al. Animal behavior, cost-based corridor models, and real corridors // Landscape Ecology. – 2013. – Vol. 28. – P. 1615–1630. – DOI: <https://doi.org/10.1007/s10980-013-9910-0>.
2. Lattal K. A. The human side of animal behavior // The Behavior Analyst. 2001. Vol. 24, No. 2. P. 147–161. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF03392026>.
3. Ng X. L., Ong K. E., Zheng Q., Ni Y., Yeo S. Y., Liu J. Animal kingdom: a large and diverse dataset for animal behavior understanding // Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition. – 2022. – P. 19023–19034. Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://openaccess.thecvf.com/content/CVPR2022/html/Ng_Animal_Kingdom_A_Large_and_Diverse_Dataset_for_Animal_Behavior_CVPR_2022_paper.html
4. Rushen J., Butterworth A., Swanson J. C. Farm animal welfare assurance: Science and application // Journal of Animal Science. – 2011. – Vol. 89, No. 4. – P. 1219–1228. – DOI: <https://doi.org/10.2527/jas.2010-3589>.

Семінарське заняття № 8

Тема: Проблема інтелекту тварин

План: 1. Проблема вивчення інтелекту тварин.

2. Загальна характеристика інтелектуальної поведінки тварин.

3. Підбиття підсумків заняття.

Теоретичні питання:

1. Дайте визначення терміну «елементарна розумова діяльність».
2. Яка роль екстраполяції у розвитку інтелекту тварин?
3. Опишіть основні дослідження щодо дослідження інтелектуальної діяльності тварин.
4. Як, зазвичай, мавпа вчиняє з виготовленим нею знаряддям праці після досягнення мети?
5. Яка роль маніпулювання у розвитку інтелекту тварин?
6. Назвіть категорії поведінкових актів (за Л.В. Крушинським).
7. У чому причина обмеженості інтелекту тварин?

8. Яку роль відіграє розвиток кори головного мозку в еволюції інтелектуальної поведінки тварин?
9. Перерахуйте відмінності в когнітивних здібностях вищих і нижчих мавп.
10. Проведіть порівняльну характеристику мислення людини та тварин.

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навчальний посібник / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 240 с.
2. Ільєнко М. М. Зоопсихологія з елементами порівняльної психології: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. — 208 с.
3. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / Н. В. Коляденко. — Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. — 508 с. — Бібліогр. в кінці кожного розділу.
4. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 224 с.
5. Москалець В. П. Зоопсихологія і порівняльна психологія: підручник. — Київ: Центр учбової літератури, 2021. — 200 с.
6. Шевців М., Філоненко М. Зоопсихологія з основами етології. — Київ, 2021. — 242 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. LaPoint, S., Gallery, P., Wikelski, M. *et al.* Animal behavior, cost-based corridor models, and real corridors. *Landscape Ecol* **28**, 1615–1630 (2013). <https://doi.org/10.1007/s10980-013-9910-0>.
2. Lattal K. A. The human side of animal behavior // *The Behavior Analyst*. 2001. Vol. 24, No. 2. P. 147–161. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF03392026>.
3. Ng X. L., Ong K. E., Zheng Q., Ni Y., Yeo S. Y., Liu J. Animal kingdom: a large and diverse dataset for animal behavior understanding // *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition*. 2022. P. 19023–19034. https://openaccess.thecvf.com/content/CVPR2022/html/Ng_Animal_Kingdom_A_Large_and_Diverse_Dataset_for_Animal_Behavior_CVPR_2022_paper.html.

4. Rushen J., Butterworth A., Swanson J. C. Farm animal welfare assurance: Science and application // Journal of Animal Science. 2011. Vol. 89, No. 4. P. 1219–1228. DOI: <https://doi.org/10.2527/jas.2010-3589>.

Семінарське заняття № 9

Тема: Анімалотерапія як науковий і прикладний напрям зоопсихології

План: 1. Використання зоопсихологічних знань у господарській та промисловій діяльності людини.

2. Використання зоопсихологічних знань у психотерапії.

3. Підбиття підсумків заняття.

Теоретичні питання:

1. Перерахуйте сфери життя людини, у яких необхідні знання у сфері зоопсихології.
2. Перерахуйте та охарактеризуйте параметри, за якими відрізняється антропогенне середовище від природного довкілля тварин.
3. Охарактеризуйте чинники, які необхідно враховувати під час організації полювання на тварин.
4. Опишіть зоопсихологічні проблеми утримання тварин у зоопарках.
5. Які чинники необхідно враховувати під час організації заповідників?
6. Охарактеризуйте необхідні умови розведення тварин на реабілітаційних станціях.
7. Які напрями входять до пет - терапії?
8. У яких ситуаціях може допомогти анімалотерапія?
9. У яких випадках домашнім тваринам потрібна психологічна допомога?
10. У чому полягає терапевтичний вплив тварин на людину?

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навчальний посібник / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2019. — 240 с.
2. Ільєнко М. М. Зоопсихологія з елементами порівняльної психології : навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. — 208 с.
3. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / Н. В. Коляденко. — Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. — 508 с. — Бібліогр. в кінці кожного розділу.
4. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 224 с.

Додаткова:

1. Кравченко О. О., Кривоколинська Н. М., Стрельченко Н. А., Каштан С. М. Каністерапія як інноваційний напрям соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами : монографія. — Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2020. — 224 с. — МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Данкевич Н. І., Мазовська С. В., Скрипка Г. А. Pet therapy: the impact of animal companionship on human health // Збірник тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф. науковців, викладачів та аспірантів, 15 травня 2025 р. — Харків: Держ. біотехнологічний ун-т, 2025. — 24 с. — Електрон. текст. дані. — Режим доступу: <https://biotechuniv.edu.ua/nauka/konferentsiyi//>.
2. Кравченко О. Каністерапія як інноваційний напрям соціально-психологічної реабілітації // Інноватика у вихованні. — 2021. — Т. 13, № 1. — С. 28–38. — Електрон. текст. дані. — Режим доступу: <https://doi.org/10.35619/iiv.v1i13.327>.
3. Мінєнко Г. М., Крошка С. А. Основні лікувальні властивості анімалотерапії // Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу : матеріали Всеукраїнської науково-практичної

конференції (Лисичанськ, 14 грудня 2016 р.). — Лисичанськ : ВП «ЛПК ЛНУ», 2016. — С. 97–100. — Режим доступу : <http://hdl.handle.net/123456789/1625>.

4. Олійник О. О. Зоотерапія як форма надання психологічної допомоги в умовах війни // Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, 25 травня 2023 р.). — Київ, 2023. — С. 164–165. — Режим доступу: <https://dglib.nubip.edu.ua/handle/123456789/10687>.

5. Романенко Є. О., Помиткіна Л. В. Особливості фелінотерапії та способи її застосування // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). — 2021. — № 1(1). — С. 83–89. Електрон. текст. дані. — Режим доступу: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-1\(1\)-83-89](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-1(1)-83-89).

6. Сідашова С., Ясько В., Попова І., Adamchuk L. Апітерапія – функціональна складова навчальної програми тренінгів на базі демонстраційної пасіки «Медоносні галявини» = Apitherapy – functional component of the curriculum of trainings on the basis of demonstration apiary «Honey meadow» [Електронний ресурс] / С. Сідашова, В. Ясько, І. Попова, L. Adamchuk. — 2022. — Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/360845286_Apiterapia.

7. Чамлай І. Каністерапія як інноваційний метод соціально-психологічної реабілітації // Психологічний журнал. — 2024. — № 13. — С. 131–139. — Електрон. текст. дані. — Режим доступу: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.13.2024.315054>

8. Ячнюк М., Зендик О., Гуліна Л., Ячнюк Є. Використання каністерапії у реабілітаційному лікуванні дітей // Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. — 2023. — Вип. 12(172). — С. 198–201. — DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2023.12\(172\).39](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2023.12(172).39).

9. LaPoint, S., Gallery, P., Wikelski, M. *et al.* Animal behavior, cost-based corridor models, and real corridors. *Landscape Ecol* **28**, 1615–1630 (2013). Електрон. текст. дані. — Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/s10980-013-9910-0>.

10. Lattal K. A. The human side of animal behavior // The Behavior Analyst. 2001. Vol. 24, No. 2. P. 147–161. Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/BF03392026>.
11. Ng X. L., Ong K. E., Zheng Q., Ni Y., Yeo S. Y., Liu J. Animal kingdom: a large and diverse dataset for animal behavior understanding // Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition. 2022. P. 19023–19034. Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://openaccess.thecvf.com/content/CVPR2022/html/Ng_Animal_Kingdom_A_Large_and_Diverse_Dataset_for_Animal_Behavior_CVPR_2022_paper.html.
12. Rushen J., Butterworth A., Swanson J. C. Farm animal welfare assurance: Science and application // Journal of Animal Science. 2011. Vol. 89, No. 4. P. 1219–1228. Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://doi.org/10.2527/jas.2010-3589>.

Навчальне видання

**методичні рекомендації до семінарських
занять
з освітнього компоненту
зоопсихологія**

**Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.**

**Ум. друк. арк.1.
Наклад**

ОДАУ

65000, м. Одеса, вул. Пантелеймонівська, 13